

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Välijärvi, Jouni

Title: Suomalaisnuorten osaaminen ja hyvinvointi kansainvälisessä vertailussa

Year: 2017

Version: Published version

Copyright: © 2017 Suomen puhe-luki-yhdistys FinRA

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Välijärvi, J. (2017). Suomalaisnuorten osaaminen ja hyvinvointi kansainvälisessä vertailussa. Kielikukko, 36(3), 3-8.

<http://www.parnet.fi/~finra/Kielikukko/Kielikukko%203%202017%20www.pdf>

» Jouni Välijärvi, Professor
Finnish Institute for Educational
Research, University of Jyväskylä.

kaupungin lapsille, mutta kirjoittajien mukaan ne soveltuvat hyvin myös yksittäisten luokkien projekteiksi.

Kirjanurkassa Heli Ketovuori tuo esille ja arvioi kirjoja, jotka antavat näkökulmia kehittyvään perusopetukseen ja opettajuuteen. Juli-Anna Aerila puolestaan esittelee Pirjo Suvilehdon teoksen *Leikki vuoden jokaiselle Päivälle*.

FinRA jakaa *Aapiskukko-palkinnon* kansainvälisen lukutaidon päivänä. Tänä vuonna palkinnon saa Katarina von Numers-Ekman. Onnittelemme häntä. Samalla toivomme lukijoilta vihjeitä seuraavan vuoden palkittavasta. Olisiko jo vuorossa maahanmuuttajien opetus?

Kielikukon toimikunnan puolesta toivotan lukijoillemme antoisaa syksyä ja mielenkiintoisia lukuhetkiä lehtemme parissa.

Vuokko Kaartinen.

Suomalaisnuorten osaaminen ja hyvinvointi kansainvälisessä vertailussa

Jouni Välijärvi

Suomalainen koulu on menestynyt PISA-tutkimusohjelmassa hyvin. Vuonna 2006 Suomi oli kiistatta johtava maa peruskoulutuksen oppimistuloksilla mitattuna. Samaan aikaan myös oppimistulosten tasa-arvo oli huippuluokkaa. Vuodesta 2006 tuloksemme ovat kuitenkin olleet laskusuunnassa. Vuonna 2015 suomalaisoppilaiden osaaminen oli matematiikassa 37 pistettä ja luonnontieteissä 32 pistettä alhaisempi kuin yhdeksän vuotta aiemmin. Matematiikassa tämä vastaa lähes yhden ja luonnontieteissä vajaan kouluvuoden opintoja. Lukutaidon keskimääräinen taso on laskenut 21 pistettä, mikä vastaa noin puolen kouluvuoden opintoja. Havaittu osaamisen tason lasku on Suomessa ollut Ruotsin ohella vertailumaiden voimakkainta. (OECD 2017a.)

Osaamistason kiistattomasta laskusta huolimatta Suomi on edelleen maailman johtavia koulutusmaita. PISA 2015 -tutkimuksen mukaan suomalaiset ovat luonnontieteissä ja lukutaidossa kärkimaiden joukossa. Matematiikassa Suomi on Aasian huippumaiden jälkeen sijoilla 10–16. Kun suomalaisten oppilaiden tulokset suhteutetaan käytettyihin resursseihin, erityisesti heidän opiskeluun käyttämään kokonaisaikaansa, tuloksemme ovat edelleen selkeästi maailman kärkeä. (OECD 2016a, b; Vettenranta ym. 2016.)

Tasa-arvoistavan peruskoulun haasteet

Keskimääräisten oppimistulosten laskua enemmän Suomessa on syytä olla huolissaan koulutuksen tasa-arvosta. Aiemmin Suomi saattoi ylpeillä sillä, että PISAssa määritellyn osaamisen minimitasoon saavutti Suomessa useampi nuori kuin missään muussa maassa. Myös oppilaiden keskinäiset erot olivat pienimpiä maailmassa, kodin sosio-ekonominen tausta vaikutti tuloksiin muita maita vähemmän, tulokset maan eri osissa, samoin kuin maaseudulla ja kaupungeissa, olivat lähes identtisiä ja koulujen väliset erot olivat pieniä. (OECD 2001; OECD 2004; OECD 2007; OECD 2010a,b; OECD 2013.)

Uusimmat PISA-tulokset osoittavat, että useimmilla tasa-arvon mittareilla olemme enää korkeintaan OECD-maiden keskitasoa. Oppilaiden väliset erot ovat kasvaneet samalle tasolle kuin muissa maissa keskimäärin. Noin joka kahdeksas oppilas jää nykyisin osaamisen minimitason alapuolelle, kun osuus vuonna 2006 oli 5–7 prosenttia. Näillä nuorilla on suuri todennäköisyys kohdata haasteita jatko-opintojen, työelämän ja muun yhteiskunnan kasvavissa osaamisvaateissa. Toki heikosti menestyvien osuus on Suomessa

FinRAn sääntömääräinen syyskokous

Lauantaina 30.9.2017 klo 13.00

Maariankatu 7, Turku

Johtokunta

edelleen kohtuullinen verrattuna OECD-maiden keskitasoon, jonka mukaan runsas viidennes nuorista ei tavoita osaamisessaan minimitasoa. Lisäksi puutteet yhdellä sisältöalueella ennakoivat suurella todennäköisyydellä heikkoa osaamista myös muilla alueilla. Esimerkiksi vuonna 2015 luonnontieteissä minimitason alapuolelle jääneistä suomalaisnuorista noin 60 prosenttia jäi samalle tasolle myös matematiikassa ja lukutaidossa.

Kotitaustan yhteys oppilaan osaamiseen on voimistunut nopeasti. Se ylitti vuonna 2015 jo OECD-maiden keskitason, kun vielä 2006 saatoimme ylpeillä kotitaustan vaikuttavan menestymiseen vähemmän kuin juuri missään muussa maassa. Erot tyttöjen ja poikien osaamisessa ovat Suomessa perinteisesti olleet suurempia kuin muissa OECD-maissa. Nykyisin tytöt päihittävät pojat myös matematiikassa lukutaidon ja luonnontieteiden lisäksi. Suomalaisen peruskoulun haasteena on myös maahanmuuttajataustaisten oppilaiden vaatimaton menestys muihin suomalaisnuoriin verrattuna. Ero on suurempi kuin muissa Pohjoismaissa ja korostuu lukutaidossa. Myös täällä syntyneet ns. toisen polven maahanmuuttajat menestyvät keskitasoa huomattavasti heikommin.

Nykyisin oppilaiden asuinpaikka heijastuu merkittävästi osaamisen tasoon. Aiemmin eroja alueiden välillä ei ole havaittu. Nämä erot heijastelevat kuitenkin enemmän väestön sosiaalisten rakenteiden alueellisten erojen kasvua kuin koulujen kykyä tuottaa tasalaatuaista opetusta maan eri osissa. Kotitaustan kasvava vaikutus kumuloi- tuu näin kasvavina alueellisina eroina tuloksissa.

Tasoryhmittelyn paluu peruskouluun

Erot koulujen välillä ovat pysyneet Suomessa kohtuullisina. Vuonna 2015 osaamisen koulujen välinen vaihtelu oli Suomessa Islannin jälkeen toiseksi pienintä. Kansallisista tutkimuksista kuitenkin tiedämme, että suurimmissa kaupungeissa koulujen väliset erot ovat kasvamassa (Sepänen ym. 2015; Kosunen ym. 2016), mikä voi lisätä koulujen keskinäistä kilpailua ja kilpailun kielteisiä vaikutuksia koulutukselliseen tasa-arvoon. PISAan osallistuneiden suomalaiskoulujen rehtorien arvion mukaan ”koulushoppailu” on kuitenkin Suomessa vielä melko vähäistä ja koulujen kilpailu hyvistä oppilaista vähäisempää kuin missään muussa maassa. (Väljærvi 2015 ym.; OECD 2016b.)

TIMSS-tutkimuksen perusteella tiedämme, että jo neljännellä luokalla oppimistulokset eroavat koulujen sisällä opetusryhmien välillä merkittävästi. Kahdeksannella luokalla opetusryhmien väliset osaamiserot ovat huomattavan suuria. Muissa Pohjoismaissa vastaavaa ilmiötä ei esiinny (Hansen ym. 2014). PISA -tutkimuksessa kasvava määrä kouluja raportoi oppilaiden taitotasoon perustuvasta opetusryhmien muodostamisesta peruskoulun yläluokilla (OECD 2016b).

PISA-tulosten kehitystrendien myönteisiä havaintoja on kieliryhmien välisten erojen kaventuminen. Kun ruotsinkieliset koulut jäivät aiemmin selvästi jälkeen suomenkielisistä kouluista kaikilla sisältöalueilla, vuonna 2015 erot ovat tasoittuneet (Vettenranta ym. 2016) . Aiempien PISA-tulosten pohjalta käynnistynyt vilkas keskustelu ja siitä seuranneet panostukset muun

muassa ruotsinkielisten koulujen oppimateriaaleihin ja opettajien täydennyskoulutukseen ovat näin tuottaneet tuloksia.

Yhteiskunnan muutos heijastuu kouluun

Suomalaisten oppimistulosten kehitys viestii siitä, että peruskoulumme keskeiset peruskivet ovat uhattuina. Peruskoulu ei kykene enää ta- soittamaan entiseen tapaan oppilaiden erilaisista taustoista aiheutuvia eroja. Tämä heijastelee epäilemättä koko suomalaisen yhteiskunnan sosiaalisten rakenteiden muuttumista. Taloudellisesti heikosti menestyvien perheiden määrä on kasvanut muun muassa työttömyyden seurauksena (Lämsä ym. 2017). PISA-tuloksissa tämä näkyy alimmista sosiaaliryhmistä tulevien nuorten osaamisen muita voimakkaampana laskuna.

Toinen osaamiseen vaikuttava tekijä on oppilaiden muuttunut ajankäyttö. Selvimmin tätä heijastelee lukuharrastus, jolla on vahva yhteys kaikkeen osaamiseen. Suomalaisnuorten kiinnostus ja ajankäyttö lukemiseen oli vielä vuosituhanen vaihteessa poikkeuksellisen korkeaa. Vuonna 2000 vain noin viidennes nuorista kertoi, ettei lue lainkaan kouluajan ulkopuolella. Vuonna 2015 osuus oli jo lähes 40 prosenttia. Tuolloin pojista ”lukemattomien” osuus oli jo lähes 60 prosenttia. Lukemisharrastus laski erityisen voimakkaasti alimpien sosiaaliryhmien pojilla. Lukuihin sisältyy myös netissä tapahtuva lukeminen.

Peruskoulun tuottama tiedollinen taso on kuitenkin edelleen Suomessa korkea. Mihinkään äkillisiin koulutuspolitiikan käännöksiin ei ole tarvetta. Yhteiskunnan muutosten vaikutus nuorten ajatte-

luun ja toimintaan vaatii kuitenkin nykyistä syvällisempää analyysia. Nykyinen peruskoulu ei kykene vastaamaan nuorten muuttuneisiin oppimistarpeisiin ja -tottumuksiin. Tarpeet eriytyvät aiempaa enemmän ja heijastelevat näin yhteiskunnan sosiaalisten, taloudellisten ja kulttuuristen tekijöiden kasvavaa eriytymistä. Eriytymisen lisääntyessä tasa-arvo ei enää toteudu tarjoamalla sisällöltään ja rakenteeltaan samaa opetusta kaikille nuorille. Tulosten tasa-arvon lisääminen edellyttää koululta parempaa valmiutta ottaa huomioon nuorten yksilölliset tarpeet ja lähtökohdat.

Asenteet, motivaatio ja uskomukset korostuvat tulevaisuudessa

Koulun tehtävänä ei ole pelkästään lasten ja nuorten tiedollisen osaamisen edistäminen. Kansainvälisessä keskustelussa korostuu peruskoulutuksen merkitys läpi elämän jatkuvan oppimisen perustana. Sama painotus näkyy myös opetus-suunnitelmien uusissa kansallisissa perusteissa. Yksilön itsenäinen läpi elämän jatkuva osaamisen kehittäminen edellyttää häneltä myönteistä asennetta, uskoa omiin oppimisen mahdollisuuksiin ja intohimoa panostaa aikaa ja energiaa oppimiseen. Myönteinen suhde oppimiseen vahvistuu, kun koulu huolehtii laaja-alaisesti oppilaan hyvinvoinnista. Siksi myös oppimistulosten tutkimuksissa selvitetään nykyisin kattavasti myös oppilaiden motivaation, asenteiden ja uskomusten kehittymistä.

Uusimmassa PISA-tutkimuksessa vuonna 2015 päähuomio kohdistui luonnontieteisiin. Nuor-

ten osaaminen ja kiinnostus luonnontieteisiin on suomalaisen hyvinvoinnin tulevaisuudelle ratkaisevan tärkeää. Teollisuus- ja palvelutuotantomme nojaa keskeisiltä osin luonnontieteisiin. Vaikka suomalaisnuorten tieto- ja taitotaso luonnontieteissä on korkea, heidän asenteensa, uskomuksensa ja motivaationsa suhteessa luonnontieteisiin on vain kansainvälistä keskitasoa tai sen alapuolella. Sama pätee nuortemme suhtautumiseen matematiikkaan ja osittain myös lukutaitoon. Oman osaamisen suhteen ollaan yli-kriittisiä. (Sulkunen ym. 2012; Kupari ym. 2013; Välijärvi ym. 2015.)

Korkeasta osaamistasosta huolimatta suomalaisnuorten luottamus omaan luonnontieteiden osaamiseen oli vuoden 2015 tutkimuksessa kansainvälisen keskitason alapuolella. Luonnontieteiden harrastuneisuus ja kiinnostus luonnontieteisiin pohjautuviin ammatteihin oli yksi vertailun alhaisimpia. Suomessa vain 17 prosenttia oppilaista ilmoitti tähtäävänsä luonnontieteitä hyödyntävään ammattiin, kun vastaava osuus kansainvälisesti oli 24 prosenttia. Nuoremmat käyttivät runsaan 70 maan vertailussa toiseksi vähiten aikaa luonnontieteellistä osaamista tukeviin harrastuksiin. Heidän kiinnostuksensa perehtyä laajoihin luonnontieteellisiin ilmiöihin ja niitä sääteleviin lainalaisuuksiin oli selvästi laimeampaa kuin useimmissa muissa maissa. Sisäinen motivaatio luonnontieteiden opiskeluun oli suomalaisessa koulussa kansainvälisesti vertaillen alhainen, kun taas ulkoinen motivaatio oli OECD-maiden keskitasoa.

Suomessa edellä kuvattujen ns. affektiivisten piirteiden selitysosuus oppilaiden tiedollisista tulok-

sista on poikkeuksellisen korkea. Tieto- ja taitotason parantamiseksi on siksi tärkeä kiinnittää huomiota oppilaiden kiinnostusten, harrastuneisuuden, myönteisten uskomustensa ja itseluottamuksensa tukemiseen. Korkea tiedollinen osaamistaso antaa uskottavat perusteet esimerkiksi oppilasarvioinnissa painottaen vahvuuksia ja hyvää yksilöllistä edistymistä ilman, että oppilaan käsitys omasta todellisesta suoritustasosta uhkaa hämärtyä.

Oppilaan hyvinvointi tehokkaan oppimisen edellytyksenä

Uusimmissa kansainvälisissä vertailevissa tutkimuksissa myös oppilaiden hyvinvointi korostuu kasvavassa määrin myös tiedollisen oppimisen edellytyksenä. PISA-tulosten valossa (OECD 2017; Välijärvi 2017) oppilaiden kokema kilpailu ja paine hyvään koulumenestykseen ovat Suomessa kohtuullisen vähäisiä verrattuna muihin maihin. Ulkoinen suoritustavoite, jota kyselyssä ilmensivät muun muassa huippuarvosanojen tavoittelu, halu kilpailla muiden oppilaiden kanssa sekä parhaiden jatko-opintopaikkojen tavoittelu, oli suomalaisilla nuorilla selkeästi kaikkein alhaisin. Myös oppilaiden koeahdistuneisuus on Suomessa melko vähäistä, kolmanneksi alhaisinta lähes 70 maan vertailussa. Esimerkiksi vain vajaa viidennes (18 %) suomalaisnuorista tunsivat itsensä hyvin jännittyneeksi kokeisiin valmistautuessaan, kun vastaava osuus oli OECD-maissa keskimäärin 37 prosenttia ja Singaporessa jopa 60 prosenttia. Suomessa kokeet aiheuttivat ahdistuneisuutta huomattavasti enemmän tiedolliselta osaamiseltaan heikoimmille op-

pilaille kuin parhaiten menestyville. Ero on yksimaiden suurimpia.

Toinen tärkeä hyvinvoinnin ulottuvuus on koulu sosiaalisena yhteisönä. Tämä kattaa PISAssa nuoren yhteenkuuluvuuden kouluyhteisönsä, suhteet opettajiin ja kiusaamiskokemukset. Suomalaisnuorten tunne kuulumisesta kouluyhteisönsä oli lähellä maiden keskiarvoa. Huolestuttavaa kuitenkin on, että itsensä ulkopuoliseksi kokevien oppilaiden osuus on kasvanut voimakkaasti niin Suomessa kuin useimmissa muissakin maissa. Suomessa esimerkiksi vuonna 2000 vain kuusi prosenttia oppilaista tunsivat itsensä ulkopuoliseksi tai syrjäytyneeksi koulussa. Vuonna 2015 näin totesi jo 12 prosenttia. Vastaavalla tavalla kasvoi itsensä koulussa yksinäiseksi kokeneiden osuus. Samana ajanjaksona niiden oppilaiden osuus, jotka kokivat ystävien saamisen koulussa vaikeaksi, kasvoi 12 prosentista 20 prosenttiin. Vuonna 2015 viidennes oppilaita ei tuntenut kuuluvansa omaan kouluun, kun heidän osuutensa vuosituhannen alussa oli noin puolet (11 %) tästä. Pojilla yhteenkuuluvuuden tunne oli selvästi tyttöjä voimakkaampi. Ero on yksi vertailumaiden suurimpia.

Oppilaiden keskinäinen kiusaaminen on Suomessa merkittävästi yleisempää kuin vertailumaissa. Säännöllistä henkistä kiusaamista, kuten pilkkantekoa, ilkeiden juorujen levittämistä ja tarkoituksellista ryhmän ulkopuolelle jättämistä, oli kokenut 7–10 prosenttia oppilaista. Noin viidennellä oppilaista oli satunnaisia kokemuksia tällaisesta kiusaamisesta. Fyysistä kiusaamista, kuten omaisuuden riistämistä tai tuhoamista, lyömistä tai tyrkkimistä tai uhkailua, koki sään-

nöllisesti kolme prosenttia ja satunnaisesti vajaa 10 prosenttia suomalaisoppilaista.

Valtaosa suomalaisista oppilaista arvioi opettajiaan hyvin myönteisesti. Kuitenkin noin 10–15 prosentilla heistä on myös säännöllisiä kokemuksia siitä, että opettajat kohtelevat oppilaita epäoikeudenmukaisesti. Pojilla kielteiset kokemukset ovat tyttöjä yleisempiä. Esimerkiksi pojista lähes neljännes (23 %) tunsivat opettajan kurinpidon olleen omalla kohdallaan muita tiukempaa. Tyttöistä näin koki joka kahdeksas (12 %). Saamiaan arvosanoja epäoikeudenmukaisina pojista piti lähes viidennes (18 %) ja tyttöistä joka kahdeksas (12 %). Pojista joka kymmenes tunsivat opettajan melko säännöllisesti pilkanneen ja loukanneen heitä julkisesti muiden oppilaiden edessä. Tyttöistä vastaavia kokemuksia oli viidellä prosentilla.

Oppilaiden hyvinvointikokemuksilla on voimakas yhteys heidän yleiseen tyytyväisyyteen omaan elämäänsä. Hyvinvoinnin eri ulottuvuudet ovat vahvasti yhteydessä keskenään. Vahva yhteenkuuluvuuden tunne yhteisöön ennakoivat keskimääräistä vähäisempiä kiusaamiskokemuksia ja hyviä suhteita opettajiin. Ja päinvastoin. Säännöllistä kaverien kiusaamista kokeneista 45 prosenttia arvioi myös opettajien kohdalleen heitä epäoikeudenmukaisesti.

Kokonaisuudessaan suomalaiset nuoret ovat hyvin tyytyväisiä elämäänsä. Maiden vertailussa heidän tyytyväisyyskeskiarvonsa oli viidenneksi korkein. Asteikolla 0–10 keskiarvo Suomessa oli 7,89, kun se OECD-maissa keskimäärin oli 7,31. Vähiten elämäänsä tyytyväiset nuoret löytyivät tyypillisesti itäisestä Aasiasta kuten Japanista,

Koreasta, Taiwanista, Hongkongista ja Kiinasta. Suomessa pojat ovat selvästi tyytyväisempiä elämänsä kuin tytöt. Pojista 4 prosenttia ja tytöistä 9 prosenttia ilmoitti olevansa elämäänsä tyytyväisiä (indeksin arvo 0–4). Vastaavasti runsas puolet (52 %) suomalaispojista tunsivat olevansa erittäin tyytyväisiä nykyiseen elämäänsä (9–10). Suomalaisista tytöistä elämäntilannettaan arvioi yhtä myönteisesti runsas kolmannes (36%). Tyytyväisyys elämään ei ollut yhteydessä osaamisen tasoon. Tämä kertoo siitä, että koulu on nuorelle vain yksi tekijä, joka määrittää hänen suhdettaan elämään.

Lähteet

- Hansen, K.-Y., Gustafsson, J.-E. & Rosén, M. 2014. School performance differences and policy variations in Finland, Norway and Sweden. In K.Y. Hansen, J.-E. Gustafsson, M. Rosén, S. Sulkunen, K. Nissinen, P. Kupari, R.F. Ólafsson, J.K. Björnsson, L. S. Grønmo, L. Ronberg, J. Mejdning, I.C. Borge and A. Hole (toim.) Northern Lights on TIMSS and PIRLS 2011. Differences and similarities in the Nordic countries. Oslo: Nordic Council of Ministers, 25–48.
- Kosunen, S., Seppänen, P. & Bernelius, V. 2016. Naapurustojen segregatio ja kaupunkilaisperheiden eriytyvät kouluvalintastrategiat. Kasvatus 47 (3), 230–244.
- Kupari, P., Välijärvi, J., Andersson, L., Arffman, I., Nissinen, K., Puhakka, E., & Vettenranta, J. 2013. PISA 12: ensitulosia. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja, 2013:20
- Lämsä, T., Jokinen, K., Rönkä, A. & Poikonen, P.-L. 2017. Childhood reproduced : images of childhood represented in children's daily lives in home and day-care settings. Journal of Family Studies 23 (2), 161–179.
- OECD. 2001. Knowledge and skills for life. Paris: OECD.
- OECD. 2004. Learning for tomorrow's world. Paris: OECD.

- OECD. 2007. Science competencies for tomorrow's world. Paris: OECD.
- OECD. 2010a. PISA 2009 results. What students know and can do. Volume I. Paris: OECD.
- OECD. 2010b. PISA 2009 results. Overcoming social background. Volume II. Paris: OECD.
- OECD. 2013. PISA 2012 Results. What students know and can do – Students performance in mathematics, reading and science. Volume I. Paris: OECD
- OECD. 2016a. PISA 2015 results. Volume I: Excellence and Equity in Education. Paris: OECD.
- OECD. 2016b. PISA 2015 results. Volume II: Policies and Practices for Successful Schools. Paris: OECD.
- OECD. 2017. PISA 2015 results. Volume III: Students' Well-Being. Paris: OECD.
- Seppänen, P., Kalalahti, M., Rinne, R. & Simola, H. (toim.) 2015. Lohkoutuva peruskoulu: Perheiden kouluvalinnat, yhteiskuntaluokat ja koulutuspolitiikka. Kasvatusalan tutkimuksia 68. Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Sulkunen, S., Välijärvi, J., Kupari, P., Nissinen, K., Leino, K., & Harju-Luukkainen, H. 2012. Kestääkö osaamisen pohja? PISA 09. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja, 2012:12.
- Vettenranta, J., Välijärvi, J., Ahonen, A., Hautamäki, J., Hiltunen, J., Leino, K., Lähteinen, S., Nissinen, K., Nissinen, V., Puhakka, E., Rautopuro, J. & Vainikainen, M.-P. 2016. Huipulla pudotuksesta huolimatta. PISA 2015 ensitulosia. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:41.
- Välijärvi, J., Kupari, P., Ahonen, A., Arffman, I., Harju-Luukkainen, H., Leino, K., Nissinen, K., Vettenranta, J. & Vuorinen, R. 2015. Millä eväillä osaaminen uuteen nousuun? PISA 2012 tutkimustuloksia. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja, 2015:6.
- Välijärvi, J. 2017. Oppilaiden hyvinvointi. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos. Saatavissa: <https://ktl.jyu.fi/julkaisut/julkaisuluettelo/julkaisut/2017/KTL-D118/>

» FT Pirjo Suvilehto

on kirjallisuuden dosentti ja kirjailija. Hänen elämänsä täyttävät kirjallisuus, kirjoittaminen ja eläimet. Suvilehto opettaa Oulun yliopistossa sanataidetta ja draamaa, ja hänen tutkimusintresseihin kuuluvat kirjallisuusterapia, lastenkirjallisuus ja eläimet.

Sanataide tekee hyvää: Kirjallisuusterapia on luovaa kirjoittamista ja kirjallisuuden lukemista

Pirjo Suvilehto

Lapset rakastavat tarinoita, ja kertomusten, luovan kirjoittamisen ja sanataideaktiiviteettien kautta voidaan tutkia sekä ympäriövää maailmaa sen kaikkine kiintoisine ilmiöineen kuin myös kannustaa lasta tutkimaan ja ilmaisemaan hänen omaa sisäistä maailmaansa. Kirjallisuuden avulla voidaan myös ennalta ehkäistä ongelmia, toimia lapsen hyvinvoinnin tukena hänen luonnolliseen kasvuun ja kehitykseen liittyvissä asioissa. Kirjallisuuden – tarinan lukemisen ja sen yhteydessä käytyjen keskustelujen, lapsen kirjoittamien tanioiden – avulla sensitiivinen aikuinen voi ymmärtää, mitä lapsen mielessä liikkuu ja mitä hän mahdollisesti on käymässä läpi. Kirjallisuus on loistava väline tutkia mitä tahansa ilmiötä tai kokemusta. Tarinoiden avulla voidaan lähteä tarkastelemaan myös hankalaksi koettua aihetta, sanoittaa sellaista, jolle lapsella itselläänkään ei ole sanoja. Tällaista ajattelutapaa ja toimintaa voidaan kutsua kirjallisuusterapiaksi.

Tein väitöstyöni lasten luovasta kirjoittamisesta ja kirjallisuusterapiasta vuonna 2008, minkä jälkeen olen tutkimuksellisesti ja käytännön projektein viihtynyt aiheen parissa. Väitöksen jälkeen olen myös saanut pitää kirjallisuusterapiasta luentoja muun muassa jokaiselle uudelle lastentarhanopettajakoulutukseen sekä luokanopetta-

jakoulutukseen osallistuvalla uudella opiskelijalla Oulun yliopistossa. Omassa lectiossani muistan lausuneeni, että jokaisen kasvattajaksi aikovan opiskelijan myös Oulun yliopistossa tulisi saada käsitys kirjallisuusterapien mahdollisuuksista. Tätä aietta olen saanut työssäni toteuttaa. Kirjoitan tässä artikkelissani joitakin ajatuksia kirjallisuusterapiasta ja sen mahdollisuuksista kasvatuksellisissa yhteisöissä, ja myös oman henkilökohtaisen hyvinvoinnin ylläpitämisessä.

Yksi luovuusterapien muodoista

Yhteiskunnassamme nousi etenkin 2000-luvulla ajatus luovuuden mahdollisuuksista, kun eri aloilla alettiin peräänkuuluttaa monen näköisiä innovaatioita. Kirjallisuuden kentällä ja kasvatuksellisissa konteksteissa itseilmaisu voidaan nähdä väylänä tunne-elämän kehittymiselle, itsensäymmärrykselle ja sitä myöten kokonaisen identiteetin rakentumiselle, tavalle jäsentää todellisuutta. Kyky itsensä ilmaisemiseen on kaikkineen merkittävä tekijä missä tahansa kontekstissa ja yhteisössä. Yksi taiteen ja kulttuurin tavoite on lapsen luovuuden, mielikuvituksen, ilmaisun harjaannuttaminen. Nämä liittyvät erityisesti mielikuvitukseen ja identiteettiin. (Rusanen & Välimäki, 2007, 84–89.) Opetan varhaiskasva-